

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj **X.**

V sredo 23. junia (ranoletna) 1852.

List **50.**

Zlati čas.

(Zdravica za napev.)

Sej še niso pobegnili
Zlati časi vsi od nas;
Dosti taci bomo vžili,
Če edinost bo pri nas.

Sej v nebeški vézi zlati
Glasi noč in dan doné:
Da naj z bratom brat se brati
In razpertja naj miné!

Sej nam zlato solnce síje,
Zemlja blaga tud rodi,
Terta kolčja se ovíje:
Zlato vince nam zori!

Polne čaše zdaj nagnimo,
Naj vesel bo vsak zmed nas,
Vsi neslogi odrecimo:
Tako pride zlati čas!

J. D.

Kmetijske skušnje.

(*Nekaj noviga zastran krompirja*). V časniku Štajarske kmet. družbe (Wochenblatt der steierm. LWG.) se bere novo obdelovanje krompirja, ki je takole popisano: „Krompir se sadi po navadnim, le bolj saksebi, in cel. Berž ko perje (krompirjevec) za 1 čevelj zrasede, se po navadnim okoplje. Namesti ga pa vdrugič okopavati, se stebila v podobu kolesa proti zemlji zavijó, in s perstjó zakrijejo. V enih tednih se stebila spet vzdignejo, pa se v drugič ravno tako položé in z zemljo zakrijejo.

Skusilo se je to v 3 verstah različno.

V prvi versti se krompirjeva stebila niso z zemljo zakrile, — v drugi so jih zakrili, — v tretji versti pa so jih, ko je perje pol čevlja veliko zraslo, skerbno v zemljo položili in za 2 pavca na debelo s perstjó osuli; to se je večkrat ponavljalo, dokler krompir ni cvesti začel. V vsako teh trojnih verst se je vsadilo 50 krompirjev.

Pridelalo se ga je v prvi versti 450, v drugi 680, v tretji 5200.

Velik razloček! Skušnja je vredna posnéme.

(*Nekaj noviga zastran jalovih krav*). V časniku Tiroljske kmetijske družbe je bil pred nekimi leti od zvedeniga zdravnika pomoček nasvetovan: kaj storiti, da se jalove krave sopet vbrejijo. Ker v poslednjim listu Solnograške kmetijske družbe nek kmetovavec po mnogih skušnjah močno hvali ta pomoček, ga naznamo tudi našim živinozdravnikom in kmetovavcam, ker je lahak za poskušnjo.

Pervo pa, kar imamo o tem povedati, je: da omenjeni pomoček pomaga le pri taci kravah, katere so že eno ali več telet imele, in pri katerih se je po teletenji ustje telečnika ali maternice povnetji ali prisadu zaraslo, kar se večidel takrat zgodi, če je krava teško teletila in ji je pomoč sirova in silovita bila, pri kateri se lahko kaj v notranjih delih poškodje.

Take krave z zarašenim materničnim ustjem se scer pojajo, pa vunder jalove ostanejo.

Ali je to notranje ustje zarašeno, ali ne, se je lahko prepričati. Zdravnik ali scer pameten človek naj si namaže desno roko s čistim maslam ali oljem, in naj seže z njo skozi nožnico krave noter; kazavnik (to je prvi perst zraven pavca) naj stegnen derži in z njim naj skerbno in rahlo okoliše, dokler do neke mehke jamice ne pride, ktera je maternično ustje. Noht mora biti — se vé da — porezan, da ničesar ne rani.

Je našel tako ustje, naj poskusi s kazavnikom skozi to luknjo naprej v telečnik ali maternico priti. Zamore to lahko storiti, je znamenje, da ustje ni zarašeno. Če pa ne more naprej, je znamenje, da je zarašeno, in zavolj tega vbrejenje ni mogoče.

Se je pomočnik na to lahko vižo prepričal, da je ustje zarašeno, zamore ravno tako lahko pomagati, takole: Od najdene jamice naprej naj tiši pomočnik svoj perst vedno okoli sukaje počasi in skerbno naprej tako, da predere zrašek in da pot v maternico odpre, kar lahko čuti poveči votlini, v katero je s perstam prišel. Ko je pomočnik zrašek prederl, priteče enmalo sterjene kervi in belkaste žleze.

Ta pomoč je lahka, samo tega se je varovati, da kje drugod na strani s perstam ne predere; kdor se je tega le enekrat vabil in to poskusil, ne bo vkljub vsim tukajšnjim gubam prave poti zgrešil, ker tista jamica, od ktere smo že gori goverili, je gotovo kazalo, kje se ima zarašeno ustje predreti. Je ustje močno zarašeno, se mora precej s silo predreti, čeravno je živina pri tem zlo nepokojna.

Da se prederto ustje vnovič ne zarase, naj se dobro s kakošno čisto, neosoljeno mastjo namaže, ali pa lojena sveča, ki se je poprej enmalo pri ognji zmečila, v to luknjo vtakne in noter ležati pusti.

V tem obstoji vsa umetnost, ktera gotovo pomaga, ako je v zarašenim ustju vzrok jalovosti.

Le sledeče opomnimo:

1. To se stori le takrat, kadar se krava poja.
2. Krava naj se terdno kam priveže in tako na kakošno steno prisloni, da jo en človek, ki v njeno levo stran roke opré, mirno deržati zamore.

Prav je, če je več pomočnikov zraven, kjer ta operacija zna včasih pol ure terpeti.

3. Je to storjeno, se pelje krava k biku. Vbreji se pa ne vselej pervikrat, ampak večidel še le v nekih tednih, ko drugikrat k biku pride; takrat pa skoraj gotovo, če le ni kakošna druga napaka jalovosti kriva. Če bi treba bilo, kravo tretjikrat k biku gnati, naj se pred preiše: ali se ni ustje spet zaraslo in bi ga treba bilo, spet predreti.

4. Če je le mogoče, naj to storé vajeni živinozdravniki, ki bolj varno znajo ravnati, kot drugi tega nevajeni ljudje.

Kako se ognja obvarovati.

Ker se vedno več od nesreč sliši, kijih oginj tu in tam, in večidel po nemarnosti, vzrokuje in hišo za hišo na beraško palico devlja, mislim mnogo bravcem in bravkam „Novic“ vstreči, ako jih opomenem, kako ravnati, da se nevarnost ognja odvrne. Če bom tudi marsikaj gospodarjem in gospodinjam že dobro znaniga povedal, vender ne bo nič po nepotrebno rečeno, ker potrebna reč se nikdar prevečkrat ne ponovljaja.

1. Če se od doma, ali zvečer spat gré, naj se vse skerbno ogleda, ali je na ognjiših vse varno. Kuhinske vrata in mesteje v pečeh naj se zapró, da nobena mačka not ne pride, ktere so že mnogokrat oginj zatrosile. Pogleda naj se tudi, ali za kresanje ognja kaj ne pomanjkuje, in da je vse na varnim kraji.

2. O kresanju ognja se mora paziti, da se netilo ali cunder, ali goba zopet dobro vgasne, posebno da vnetilo ali žvepljenka na nobeno upaljivo reč ne pade.

3. Goreča sveča ali treska se ne smé nikoli sama pustiti, in če se ponoči luči potrebuje, naj se postavi na varin kraj, na kakošno plošo, ali lončeno skledo, ter naj bo tako zavarovana, da psi, mačke ali miši do nje ne pridejo. Če je treba, da se luč kam obesi, ne smé na niti ali motozu, ampak na železnim svilu (dratu) viseti. Na kmetih ali kjer scer se treske žgejo, naj se spodaj posoda z vodo postavi, da goreče oglje va-njo pada. Otrink pri sveči ali oljnati svečavi naj se ne puša prevelik, ker tak večkrat na nevarne kraje odskoči. Tudi pri vtrinjevanju se mora gledati, kam otrink pade, da se pohodi; še majn se sméjo otrinki iz vtrinjalce skoz okno metati.

4. Z golo lučjo se ne smé nikoli pod streho (na dilje), v hleve, skednje, pôde, ali kjer je predivo, pežderje, preja ali slama, senó, otava, ali žaganje, ali druge take upaljive reči, še majn pod slamnate strehe iti. Vselej se mora vzeti svetilnica ali laterna, pa ne s popirnatimi šipami ali brez šip.

5. Če je treba, da se ob kužnih boleznih v hlevih ali štalah kadí, se lonec z ogljem na mokro posodo postavi, ne pa na suh kraj ali pod, kjer bi se lahko vnelo, in kjer ga psi, mačke ali otroci prekučniti ali prevreči ne morejo.

6. Pipe in smodke (cigare) se morajo le z veliko skerbjo stresovati. Tudi naj se ne gré nikoli z gorečo fajfo ali smodko v hlev, skednje in pod streho, ali v kamre ali izbe, kjer je predivo itd. Še po vasi ni varno z njo hoditi, ker znajo večkrat majhne iskre iz nje pasti, in veliko nesrečo narediti. Posebno nevarno je pa, in je že veliko hiš v pepél djalo, ako se še goreči konci smodk proč veržejo, brez da bi se bili popolnoma vgasnili bili.

7. Tako v mestu, kakor na deželi se morajo

vsako saboto večer mesteje, in mesto, kjer se kuri, s terdno metlo pomesti, in ob pravim času dimniki ostergati ali omesti.

8. Če se oginj napravi, se ne smé nikoli s slamo, treskami ali smrekovimi vejami tako velik narediti, da bi pri péči vùn švigal, tudi ne s predolgimi dervami. Tudi se ne smejo v péči, na péči in pri péči mokre derva sušiti, kjer bi se znale vneti. Tudi se ne smejo stoli, klopi ali scer leseno pohištvo preblizo k vroči péči postavljati, in preden se oginj naredí, se mora pogledati, če bi se ne utegnulo kaj vžgati. Če stoji ognjiše per leseni steni, se mora večkrat pogledati, če niso miši kakšnih lukinj naredile, da bi tako žerjavica do lesa prišla in ga vnela.

9. Če se maslo, špeh ali slanina, ali kakošnja druga mast raztopljuje, se mora le majhin oginj narediti, od kteriga se ne smé proč iti, in v razpokani ali od zvunaj mastni posodi se ne smejo te rečnikdar raztopljevati, tudi z mokro žlico ali kuhavnico se ne smejo mešati, ali z lučjo blizo priti; če se moke, župe (juhe) ali vode pri kuhanji v tako mast deva, se mora od ognja vzeti. Ako bi se naglo ta mast vžgala, se ne smé vode prilivati, ampak naglo s pokrovom pokriti. Oljnati firniž, tičji lim, smola se ne smé v hiši kuhati, ampak dalječ proč na prostim prostoru.

(Dalje sledí.)

Slovanski popotnik.

Spisuje Fr. Cegnar.

* Pervi del „Glasoslovja slovanskih jezikov“ (vergleichende Lautlehre der slavischen Mundarten) slavniga dr. Miklošića se ravno tiska na Dunaji; obsegel bo 35 pól.

* „Serbske novine“, ki izhajajo v Beligradu in se vseskozi prav verlo poganjajo za Slavene, govore o časopisu „Pravdonoša“, ki v Zadru izhaja, in obžalujejo, da edini slovanski pravdoslovni časopis, ki svojo nalogo tako lepo spolnuje in kterega Horvatje tako radi berejo, ima na Serbskem komaj 2 naročnika, akoravno mu je za pol leta cena le 2 gold. in 30 kr. Nadalje pišejo te novine: „Naj ne odvráča Serbov predsod od tega lista zato, ker je z latinico pisan. Naš je, — to je dosti; saj tudi naši bratje Dalmatinci radi kupujejo in berejo naše knjige, ktere so s cirilico pisane. Serbi bi imeli v vzajemnosti nasproti priti. Med Jugoslaveni se mora priznati, da so plemeniti bratje naši Slovenci ali Krajnci nam najlepše pokazali, in da nam še vedno bolj kažejo, kako mora nam književna jugoslavenska vzajemnost in približevanje k njej pri sercu biti. Zavolj te so oni na oltar položili prevelike žertve svojega prosto-narodnega jezika, samo da se nam približujejo. Le malo Serbov ali Horvatov je, ki bi zdaj ne zamogli dobro razumeti „Novic“, „Slovenske Bčele“, „Šolskega prijatla“ itd. Bog živi Slovence! Tako je treba, da se tudi trudijo od svoje strani Serbi in Horvatje in dosegli bomo zaželjeni namen v jeziku književnem. Pisatelji in novinarji naj se za to potrudijo. To željo in misel je že mnogo rodoljubov mnogokrat izreklo in ker je prekoristna, jo tudi mi izrečemo“.

* Med slikarji, ki so ti mesec svoja dela očitno na Dunaju razpostavili, je tudi Slaven Klimković, kteremu kritikarji o tej umetnosti slavno prihodnost obetajo.

* Ban Jelačić je sam vse šole ogledal in se prepričal o njih stanju. Sostavil je tudi odbor za silno potrebno olepšanje mesta Zagreba, in je v ti namen iz „Jelačićeviga zaklada“ 16.000 fl. posodil.